

VALSTYBINĖS KALBOS VARTOJIMO IR TAISYKINGUMO KONTROLĖS PRINCIPAI, KRITERIJAI IR JŲ TAIKYMO METODIKA

I. BENDROSIOS NUOSTATOS

Svarbiausi Valstybinės kalbos inspekcijos (toliau – VKI) uždaviniai – kontroliuoti, kaip valstybės ir savivaldybių institucijose, visose Lietuvos Respublikoje veikiančiose įstaigose, įmonėse ir organizacijose laikomasi Valstybinės kalbos įstatymo, Valstybinės lietuvių kalbos komisijos (toliau – VLKK) nutarimų ir kitų teisės norminių aktų, nustatančių valstybinės kalbos vartojimo ir taisyklingumo reikalavimus. Už teisės normų pažeidimus gali būti surašomi protokolai ir taikomos administracinės nuobaudos pagal Administracinių teisės pažeidimų kodekso (toliau – ATPK) 91¹–91⁷ straipsnius, atsižvelgiant į administracinių teisės pažeidimų bylų teisenos reikalavimus.

Inspekcijos veiklos pobūdis ir funkcijos nustatytos Valstybinės kalbos inspekcijos įstatyme (Žin., 2001, Nr. 111–4026), Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintuose Valstybinės kalbos inspekcijos nuostatuose (Žin., 2002, Nr. 17–670). Inspekcija savo veikloje vadovaujasi Lietuvos Respublikos Konstitucija, Valstybinės kalbos, Valstybės tarnybos, kitais įstatymais, Vyriausybės nutarimais ir kitais teisės norminiais aktais.

Pagrindiniai Inspekcijos veiklos tikslai ir uždaviniai įgyvendinami pagal Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintą programą „Valstybinės kalbos vartojimo ir taisyklingumo kontrolė“.

II. PAGRINDINĖS SĄVOKOS

Raštas – informacinis dokumentas, kuriame pranešama apie patikrinimą, nurodomi taisytini dalykai ir atsakymo į raštą terminas.

Nurodymas – privalomojo pobūdžio dokumentas, už kurio nevykdymą nustatyta administracinė atsakomybė.

Tikrinimo ataskaita – informacinio pobūdžio dokumentas, rašomas patikrinus įmonę, įstaigą ar organizaciją.

Tikrinimo aktas – dokumentas, rašomas įmonės, įstaigos ar organizacijos tikrinimo metu užfiksavus teisės aktų pažeidimų. Surašius tikrinimo aktą, rašomas nurodymas arba skiriama administracinė nuobauda.

Administracinė nuobauda – atsakomybės priemonė, taikoma administracinių teisės pažeidimą padariusiems asmenims nubausti bei siekiant auklėti, kad būtų laikomasi įstatymų, taip pat kad tiek pažeidėjas, tiek kiti asmenys nepadarytų naujų pažeidimų.

III. KONTROLĖS PRINCIPAI

1. Visuotinumumas (tikrinamos visos Valstybinės kalbos įstatyme nustatytos kalbos vartojimo sritys).
2. Planingumas (tikrinami Inspekcijos metų veiklos planuose numatyti tikrinimo objektai).
3. Sistemiskumas (tikrinama pasirinktų objektų sistema).
4. Tikslingumas (tikrinama atsižvelgiant į objekto svarbą).
5. Periodiškumas (tikrinimas kartojamas atsižvelgiant į objekto specifiką).

IV. KONTROLĖS KRITERIJAI

1. Teisėtumas (sprendimai priimami pagal galiojančius teisės aktus).
2. Objektyvumas (vertinama nešališkai).
3. Protingumas ir teisingumas (vertinant pažeidimus ir taikant administracines nuobaudas).

V. VALSTYBINĖS KALBOS VARTOJIMAS ĮMONĖSE, ĮSTAIGOSE IR ORGANIZACIJOSE

1. Atranka

Renkantis tikrintinas įmones ir įstaigas atsižvelgiama į:

- 1.1. Inspekcijos veiklos planą;
- 1.2. piliečių skundus;
- 1.3. įstaigų, įmonių ir organizacijų pateiktą informaciją;
- 1.4. informaciją žiniasklaidoje.

2. Tikrinimas

2.1. Įmonėse, įstaigose ir organizacijose atrankos būdu tikrinama raštvedyba, antspaudai, viešieji informaciniai užrašai, asmenims išduodami dokumentai, finansiniai ir techniniai dokumentai, darbuotojų valstybinės kalbos mokėjimo pažymėjimai ir kiti Valstybinės kalbos įstatyme nurodyti dokumentai.

2.2. Rašytinės apklausos būdu renkami duomenys apie Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. gruodžio 24 d. nutarimo Nr. 1688 „Dėl valstybinės kalbos mokėjimo kategorijų patvirtinimo ir įgyvendinimo“ vykdymą.

3. Vertinimas

- 3.1. Tikrinimo ataskaita rašoma, kai nėra Valstybinės kalbos įstatymo pažeidimų.
- 3.2. Tikrinimo aktas rašomas, kai yra pažeidimų.
- 3.3. Nurodymas rašomas, kai pažeidimą įmanoma ištaisyti tik per tam tikrą terminą.
- 3.4. Administracinė nuobauda skiriama, kai:
 - 3.4.1. pažeidžiami Valstybinės kalbos įstatymo straipsniai, VLKK nutarimai;
 - 3.4.2. nevykdomi VKI nurodymai.

VI. RADIJAS IR TELEVIZIJA

1. Atranka

Renkantis laidas atsižvelgiama į:

- 1.1. naujumą (patikrinamos naujos laidos ir nauji laidų vedėjai);
- 1.2. transliavimo dažnumą (kiek kartų per savaitę transliuojama);
- 1.3. skundus;
- 1.4. klausytojų ir žiūrovų amžių (dažniau tikrinamos vaikams ir jaunimui skirtos laidos);
- 1.5. populiarumą.

2. Tikrinimas

- 2.1. Patikrinama ne mažiau kaip po 2 laidas (išskyrus specialiąsias, progines ir pan.).
- 2.2. Sudaromas pastebėtų kalbos klaidų sąrašas. Jame:
 - 2.2.1. išskiriamos klaidos, kuriomis pažeidžiami VLKK nutarimai;
 - 2.2.2. įvertinama žurnalisto tartis (ar laikomasi VLKK patvirtintų būtiniausių bendrinės lietuvių tarties reikalavimų);
 - 2.2.3. nurodomos kitos visuotinai taisomos klaidos;
 - 2.2.4. pateikiama rekomenduojamojo pobūdžio pastabų.

Pastaba. Klaidos gali būti grupuojamos.

3. Vertinimas

- 3.1. Taikant poveikio priemones atsižvelgiama į tai:
 - 3.1.1. ar laida tiesioginė, ar netiesioginė;
 - 3.1.2. kiek laiko laidos metu kalba vedėjas;
 - 3.1.3. ar kalbos klaidų laidoje mažėja palyginti su ankstesniu tikrinimu;
 - 3.1.4. kiek klaidų yra kitose panašaus pobūdžio laidose;
 - 3.1.5. kiek to paties tipo klaidų padaryta.
- 3.2. Raštas rašomas, kai VLKK nutarimų pažeidimų nėra arba jų yra nedaug (žr. lentelę).
- 3.3. Nurodymas surašomas už VLKK nutarimų nevykdymą (žr. lentelę).
- 3.4. Administracinė nuobauda skiriama:
 - 3.4.1. už VKI nurodymų nevykdymą;
 - 3.4.2. už VLKK nutarimų nevykdymą (žr. lentelę).

VLKK nutarimų pažeidimai 1 valandos trukmės laidoje

	Tiesioginė	Varžybų komentaras	Netiesioginė
Raštas	iki 4	iki 5	iki 3
Nurodymas	5–6	6–7	4–5
Nuobauda	7 ir daugiau	8 ir daugiau	6 ir daugiau

VII. TELEVIZIJOS IR RADIJOS REKLAMA

1. Atranka

- 1.1. Reklama tikrinama pagal planą arba skundus.
- 1.2. Renkantis tikrintiną laidą, atsižvelgiama į:
 - 1.2.1. transliacijos laiką;
 - 1.2.2. laidos reitingą;
 - 1.2.3. laidos pobūdį (specialiosios laidos, šventinės programos, reikšmingesnės sporto varžybos ir pan.);
 - 1.2.4. laidos naujumą.

2. Tikrinimas

- 2.1. Reklama tikrinama ne mažiau kaip 2 kartus.
- 2.2. Daromas tikrinamos reklamos įrašas. Sužymimos užrašuose esančios klaidos.
- 2.3. Išklašius įrašą, sudaromas klaidų sąrašas. Įrašas saugomas, kol reikia.
Pastaba. Prireikus klaidos gali būti grupuojamos.
- 2.4. Klaidų sąrašė:
 - 2.4.1. išskiriami VLKK nutarimų pažeidimai;
 - 2.4.2. nurodomos kitos visuotinai taisomos klaidos;
 - 2.4.3. pateikiami rekomenduojamojo pobūdžio taisymai.*Pastaba.* Prireikus pateikiama paaiškinimų dėl klaidų ir taisymų.

3. Vertinimas

- 3.1. Raštas rašomas, kai reklamoje yra visuotinai taisomų klaidų.
- 3.2. Nurodymas rašomas, kai reklamoje yra vienas VLKK nutarimų pažeidimas. Surašius nurodymą, to paties transliuotojo reklama tikrinama pakartotinai.
- 3.3. Administracinė nuobauda skiriama, kai nurodymas neįvykdytas arba reklamoje yra daugiau kaip 2 VLKK pažeidimai.

VIII. SPAUSDINTINĖ REKLAMA

(reklaminiai leidiniai, reklama periodiniuose leidiniuose, skrajutės ir pan.)

1. Atranka

- 1.1. Dienraščių, specializuotų reklaminių leidinių kalba tikrinama pagal planą arba skundus.
- 1.2. Skrajutės ir kiti reklaminiai leidiniai tikrinami pasirinktinai arba gavus skundą.

2. Tikrinimas

- 2.1. Patikrinus spausdintinę reklamą, sudaromas klaidų sąrašas. Klaidų sąrašė:
 - 2.1.1. išskiriami VLKK nutarimų pažeidimai;
 - 2.1.2. nurodomos kitos visuotinai taisomos klaidos;
 - 2.1.3. pateikiami rekomenduojamojo pobūdžio taisymai.*Pastaba.* Prireikus klaidos gali būti grupuojamos.

3. Vertinimas

- 3.1. Raštas rašomas, kai reklaminiame leidinyje (1 spaudos lanke) yra visuotinai taisomų klaidų arba rekomenduojamojo pobūdžio taisymų.
- 3.2. Nurodymas rašomas, kai reklaminiame leidinyje (1 spaudos lanke) yra 1–4 VLKK nutarimų pažeidimai.
Pastaba. Surašius nurodymą, to paties užsakovo reklama tikrinama pakartotinai.
- 3.3. Administracinė nuobauda skiriama, kai reklaminiame leidinyje (1 spaudos lanke) yra daugiau kaip 5 Valstybinės lietuvių kalbos komisijos nutarimų pažeidimai arba nevykdomas nurodymas.
- 3.4. Raštas rašomas, kai periodiniuose leidiniuose spausdinamoje reklamoje (1 spaudos lanke) yra visuotinai taisomų klaidų arba rekomenduojamojo pobūdžio taisymų.
- 3.5. Nurodymas rašomas, kai periodiniuose leidiniuose spausdinamoje reklamoje (1 spaudos lanke) yra 1–4 Valstybinės lietuvių kalbos komisijos nutarimų pažeidimai.
- 3.6. Administracinė nuobauda skiriama, kai periodiniuose leidiniuose spausdinamoje reklamoje (1 spaudos lanke) yra daugiau kaip 4 VLKK nutarimų pažeidimai arba nevykdomas nurodymas.

3.7. Raštas rašomas, kai skrajutėje yra bent viena visuotinai taisoma klaida.

3.8. Nurodymas rašomas, kai skrajutėje yra 1 Valstybinės lietuvių kalbos komisijos nutarimų pažeidimas.

Pastaba. Dėl korektūros ar nedidelių kalbos klaidų skrajutėje perspėjama telefonu.

IX. PERIODINĖ SPAUDA

1. Atranka

Renkantis tikrinimo objektus atsižvelgiama į:

- 1.1. tiražą (pagrindiniai šalies dienraščiai ir kiti populiarūs dideliu tiražu leidžiami leidiniai tikrinami dažniau);
- 1.2. skaitytojų amžių (vaikams ir jaunimui skirti leidiniai tikrinami dažniau);
- 1.3. leidinio naujumą;
- 1.4. pakartotinės kontrolės poreikį (pakartotinai tikrinami tie leidiniai, kurių kalba ankstesnių tikrinimų metu nebuvo taisyklinga);
- 1.5. skundus.

2. Tikrinimas

- 2.1. Perskaitomas visas leidinys.
- 2.2. Sudaromas pastebėtų kalbos klaidų sąrašas, jame nurodoma:
 - 2.2.1. VLKK nutarimų pažeidimai (greta parašomas pažeisto teisės akto numeris, punktas arba išskiriama kitu šriftu);
 - 2.2.2. kitos visuotinai taisomos klaidos;
 - 2.2.3. rekomenduojamojo pobūdžio taisymai;
 - 2.2.4. kitos pastabos.

Pastaba. Klaidos gali būti grupuojamos į žodyno, gramatikos, rašybos ir skyrybos.

3. Vertinimas

- 3.1. Raštas rašomas, kai:
 - 3.1.1. VLKK nutarimų pažeidimų nėra;
 - 3.1.2. VLKK nutarimų pažeidimų yra ne daugiau kaip 3 viename spaudos lanke.
 - 3.2. Nurodymas rašomas, kai:
 - 3.2.1. VLKK nutarimų pažeidimų užfiksuojama 4–6 viename spaudos lanke;
 - 3.2.2. VLKK nutarimų pažeidimų yra mažiau nei 4 viename spaudos lanke, bet jie jau buvo nurodyti ankstesnių tikrinimų metu.
 - 3.3. Administracinė nuobauda skiriama, kai:
 - 3.3.1. VLKK nutarimų pažeidimų yra daugiau nei 6 viename spaudos lanke;
 - 3.3.2. nevykdomi VKI nurodymai.
- Pastaba.* Apie tikrinimo rezultatus visada informuojamas leidinio redaktorius. Griežčiau vertinami vaikams ir jaunimui skirti, taip pat didesniu tiražu leidžiami populiarūs leidiniai. Atsižvelgiama į leidėjų pažangą.

X. NEPERIODINĖ SPAUDA

1. Atranka

Renkantis tikrintinus leidinius atsižvelgiama į:

- 1.1. naujumą;
- 1.2. populiarumą;
- 1.3. skaitytojų amžių (vaikams ir jaunimui skirti leidiniai tikrinami dažniau);
- 1.4. skundus;
- 1.5. tiražą;
- 1.6. pakartotinės kontrolės poreikį.

2. Tikrinimas

- 2.1. Paprastai tikrinami 3–5 spaudos lankai skirtingose knygos vietose. Visa knyga tikrinama tada, kai 1 spaudos lanke yra 1–3 klaidos ir norima apie knygos kalbą leidyklos vadovui pateikti pastabas.
- 2.2. Sudaromas pastebėtų kalbos klaidų sąrašas;
 - 2.2.1. atskirai pažymimos klaidos, kuriomis pažeidžiami VLKK nutarimai;
 - 2.2.2. į sąrašą įtraukiamos kitos visuotinai taisomos klaidos;

2.2.3. pateikiama rekomenduojamojo pobūdžio pastabų.

Pastaba. Klaidos gali būti grupuojamos į žodyno, gramatikos, rašybos ir skyrybos.

3. Vertinimas

3.1. Leidykla apie tikrinimą neinformuojama, kai vienam spaudos lanke yra 1–3 rekomendacinio pobūdžio pastabos ir nėra klaidų, kuriomis pažeidžiami VLKK nutarimai.

3.2. Raštas rašomas, kai viename spaudos lanke užfiksuojama 1–2 klaidos, kuriomis pažeidžiami VLKK nutarimai.

3.3. Nurodymas rašomas, kai viename spaudos lanke yra 3–5 visuotinai taisomos klaidos, dalis jų pažeidžia VLKK nutarimus.

3.4. Administracinė nuobauda skiriama, kai viename spaudos lanke yra 6 ir daugiau klaidų, kuriomis pažeidžiami VLKK nutarimai.

Pastabos

1. Griežčiau vertinamos vaikams ir jaunimui skirtos knygos.

2. Atsižvelgiama į leidėjų pažangą, lyginant su anksčiau jų išleistomis knygomis.
